

AZ IGÉNYTŐL A MEGVALÓSÍTÁSIG

A könyvtár szociokulturális funkciói napjainkban

Könyvtári szakmai nap
a Gárdonyi Géza Művelődési Ház és Könyvtárban

2014. március 3.

Ez az anyag elektronikus formában letölthető a Gárdonyi Géza Művelődési Ház és Könyvtár
Egyesület honlapjáról: www.ggmuvhaz.hu, valamint
a MKE Fejér Megyei Szervezetének honlapjáról: www.mke.vmk.hu

Tisztelt Érdeklődő Kollégák!

A 2012 novemberében megrendezett Országos Könyvtárügyi Konferenciát követően számos könyvtár és könyvtáros foglalkozik az új, szociokulturális könyvtári funkciók elméleti megalapozásán és keresi azok gyakorlati megvalósításának lehetőségeit. Ehhez a folyamathoz kívánunk hozzájárulni

AZ IGÉNYTŐL A MEGVALÓSÍTÁSIG A könyvtár szociokulturális funkciói napjainkban

című szakmai napunk programjával, amelyben átfogó képet kívánunk adni a funkcióváltozást kiváltó társadalmi igény, az új funkciókat megalapozó elméleti ismeretek, a megvalósítás felé vezető gyakorlati lehetőségek és a megvalósítás által igényelt feltételek összefüggéseiről.

A szakmai nap

**2014. március 3-án, hétfőn, 10 órától 13 óráig kerül megrendezésre
a Gárdonyi Géza Művelődési Ház és Könyvtár könyvtárában.
(Székesfehérvár, Sóstó ltp. 1.)**

A szakmai nap programja:

09:30 – 10:00	Megérkezés, regisztráció
10:00 – 10:10	Köszöntő és bevezető gondolatok – Adorján Viktor, igazgató
10:10 – 10:30	A könyvtári funkciók átalakulásának társadalompolitikai igénye – Brájer Éva, Székesfehérvár humánpolitikai alpolgármestere, Maroshegy városrész területi képviselője
10:30 – 11:00	A könyvtár új szociokulturális funkcióinak elméleti-módszertani alapvetése – Dr. Bartos Éva a Könyvtári Intézet nyugalmazott igazgatója
11:00 – 11:15	Kávészünet
11:15 – 11:45	A gyakorlati megvalósítás első lépései a Gárdonyi Géza Művelődési Ház könyvtárában – Fenyvesi Lászlóné, könyvtáros
11:45 – 12:05	A gyakorlati megvalósítás szakmai, tárgyi és anyagi feltételei – Adorján Viktor, igazgató
12:05 – 13:00	Kérdések, hozzászólások, vélemények – beszélgetés a szakmai nap előadóival.

Programunkra minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Kérjük, hogy részvételi szándékát
2014. február 24-ig szíveskedjék jelezni a gkgonyvtar@gmail.com
email-címen vagy a 06 22 501 160 telefonszámon!

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Közel három esztendeje már, hogy könyvtárunk új utak keresésével elkezdte átformálni szolgáltatási arculatát, tudatosan bár, de mégiscsak a kezdeti lépéseket téve egy korszerűbb, a könyvtárak erőteljesen átalakuló funkcióinak jobban megfelelő könyvtári működés felé. Be kell, valljam, hogy minderre nem elsősorban a különböző nemzetközi egyezmények és irányelvek sarkalltak bennünket, hanem saját látogatói körünk és tágabb működési területünk lakóinak igényei, azaz azon kezdtünk el gondolkodni, hogyan adhatnánk többet a hozzánk fordulóknak, mivel tehetnénk könnyebben elérhetővé és gazdagabbá szolgáltatásainkat.

Nem állíthatom tehát, hogy sima úton jártunk, azt pedig távolról sem, hogy bármit is befejeztünk volna. Az elmúlt időszakban azonban felgyülemlett annyi elméleti és gyakorlati tapasztalatunk, amennyit már érdemes másokkal is megosztani, s elértünk egy olyan szolgáltatói szintet, amely már érzékelhető változást mutat. E tapasztalatoknak és gyakorlatnak a funkcióváltás átfogó elméletével való összevetés igénye szülte a **2014. március 3-án, az intézményünk könyvtárában** megrendezett konferenciánk gondolatát: részben, hogy meghatározhassuk munkánkat ezen átfogó elméletek viszonylatában; részben, hogy tapasztalataink inspirálhassanak másokat is; részben pedig azért is, hogy hírt adjunk a funkcióváltással országos szinten foglalkozó szakembereknek arról, hogyan látjuk, hogyan éltük meg mi, a „frontvonalban” a változásokat-változtatásokat. Távolról sem kérkedni kívántunk hát az eredményeinkkel, nem mások „kioktatása” volt a célunk, még kevésbé valamiféle „követeléslista” közös megfogalmazása. Egyszerűen csak világosabban szeretnénk volna látni azt az egészet, amelynek egy kis szeletét mi vettük gondjainkba, s ezen egész viszonylatában szólni arról, hogyan, milyen ötletekkel s milyen problémákkal küzdve próbálunk gondoskodni e kis szeletről mi.

S ugyanezekkel a szándékokkal adjuk most közre a konferencián elhangzottakat is, azzal a reménnyel, hogy hasznára válik mindazoknak, akik – bármilyen szinten – érintettek a feladatokban, akár részt tudtak venni rendezvényünkön, akár csak ebben a formában találkoznak az elmondottakkal.

Köszönetemet szeretném kifejezni az előadóknak: **Brájer Éva** alpolgármester asszonynak, **dr. Bartos Évának** a Könyvtári Intézet ny. igazgatónőjének és **Fenyvesi Lászlóné kolléganőmnek**, hogy felszólalásaikkal segítettek a téma minden vetületét megvilágítani, illetve **Kardos Ferencnek** a Nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár igazgatóhelyettesének, hogy értékes hozzászólásával kiegészítette az elhangzottakat.

Köszönetet mondok ugyanakkor **Beniczky Péterné** kolléganőnknek, nyugalmazott könyvtárigazgatónak, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Fejér Megyei Szervezete Elnökének, aki ügyszeretetével és hozzáértésével rendkívüli mértékben segítette elképzelésünk megvalósulását.

Végezetül kívánom, hogy forgassák haszonnal ezt az emlékeztetőt!

dr. Adorján Viktor
igazgató

Brájer Éva

A KÖNYVTÁRI FUNKCIÓK ÁTALAKULÁSÁNAK TÁRSADALOMPOLITIKAI IGÉNYE

Hagyományos funkciók

A könyvtár hagyományosan a könyvek, folyóiratok, általában a papíralapú dokumentumok és nyomtatványok gyűjtésével, rendszerezésével, feldolgozásával, tárolásával és visszakeresésével foglalkozott. Később a hanglemezekre, magnószalagokra és kazettákra is kiterjesztették a rendszerezést és kölcsönzést: ezekre az adathordozókra ma már nosztalgiával tekintünk.

Technológiai fejlődés

Hihetetlen sebességgel egyre bonyolultabb, ugyanakkor a legszélesebb társadalmi réteg számára elérhető eszközök jelennek meg. Ezek egyfelől támogatják a mindennapi életvitelt, másfelől azonban alapvetően befolyásolják a kulturális magatartás mintákat, életmód típusokat.

Az internet térhódításával oly mértékben megváltoztak a könyvtárhasználói szokások, hogy egyesek a könyvtárak létét is megkérdőjelezzik. Az olvasók növekvő igénye a gyorsabb információ-elérésre komoly feladat elé állítja az intézményeket, az info-technika újdonságainak könyvtári alkalmazását már megjelenésükkel párhuzamosan keresik a használók, olvasók. Természetesen ma is szükség van olyan szakemberre, aki segít eligazodni az információ áradatában és ismeri azokat a módszereket és eszközöket, amelyek segítségével az olvasó megtalálhatja azt, amire szüksége van.

A közkönyvtár szerepe és célja ma

Egy nemzetközi könyvtári szervezet és az UNESCO fejlesztési irányelvei szerint a közkönyvtár szerepe és célja, hogy hozzáférést biztosít a tudáshoz, információhoz és művészeti alkotásokhoz egy sor forrás és szolgáltatás révén. Rendelkezésre áll a közösség minden tagjának, tekintet nélkül fajra, származásra, nemzetiségre, korra, nemre, vallásra, nyelvre, fogyatékosagra, gazdasági helyzetre, munkaviszonyra és képzettségre. A magyar kormány előzetes szakmai vitaanyagában hasonlóképpen határozza meg a könyvtár szerepét, amely mindenkihez szól, az olvasni nem tudó, halmozottan hátrányos helyzetű állampolgártól a tudós professzorig, a társadalomtól elzárkózva élőkön át a közösségért élő emberekig. A könyvtárak közszolgáltatásként egyenlő esélyű hozzáférést biztosítanak gyűjteményeikhez és szolgáltatásaikhoz. Támogatják az ismeretszerzést, a kompetenciák fejlesztését, közösségépítő tevékenységükkel növelik a társadalmi kohéziót. Mindezek alapján a könyvtár a legátfogóbb közművelődési szegmens, amely óhatatlanul szociális felelősség-hordozó is egyben. De lássuk, mennyire heterogén az a közeg, amelyet meg kell szólítani és ki kell szolgálnia.

Kiknek kínál szolgáltatást – a szociokulturális háttér

Az emberek szociokulturális helyzetét alapvetően meghatározza az iskolázottság, az egzisztenciális biztonság, a családi stabilitás. Ezeken alapul az a spektrum, amelynek két szélsőértékét az érdektelen passzívak, és a kultúraorientált aktívak adják.

Előbbiekénél majdhogynem lehetetlen küldetésnek tűnik, hogy rávegyék őket a könyvtár küszöbének átlépésére, utóbbiaknak viszont árnyalt igényeik vannak, amelyeknek meg kell tudjon felelni az intézmény. E két csoport között több kultúrafogyasztó-típus létezik. Vannak, akik kimozdíthatóak ugyan, de csak kikapcsolódásra, könnyen emészthető, különösebb agytornát nem igénylő szellemi csemegére vágynak. Vannak, akik elmélyültebb, elgondolkodtatóbb témákat keresnek, amelyhez igénylik a segítő útmutatást, és vannak, akik rutinos látogatóként építik be tanulmányaikba, munkájukba, személyes életükbe a könyvtár szolgáltatásait.

Miben kelhet versenyre a könyvtár az internettel?

Mára az információk elérhetősége lényegesen egyszerűbbé vált, a megszerzésükhöz szükséges források köre bővült. A hálózatosodás következtében az emberi kapcsolatok új formái jelentek meg. A globális falu fogalmát Marshall McLuhan, kanadai médiateoretikus alkotta meg az 1960-as évek elején, arra utalva, hogy az elektronikus kommunikációs technológiák fejlődésével a világ oly mértékben válik összekötötté vagy „kicsivé”, mint egy falu, amelyben az emberek azonnal kapcsolatba léphetnek egymással és minden eseményről szinte rögtön értesülnek.

A világfalu víziója azóta realitássá vált. Mindemellett megjelent, és egyre több olvasót hódít az e-book. De mi az, amit nem képes nyújtani a virtuális tér?

Egyre jellemzőbb, hogy a könyvtár, keresve a helyét, hagyományos feladatainak betöltésén túl közösségi térré, találkozóhellyé, nyitott szellemi műhellyé válik, amely helyet kínál kulturális és tudományos rendezvényeknek, teret ad szakmai fórumoknak és kötetlen beszélgetéseknek. A kényelmi-felhasználóbarát szempontok ötvözésével egyedi kulturális élményt nyújthat a látogatónak. **Ahhoz**, hogy az olvasók számára valóban vonzó legyen, elengedhetetlen szolgáltatási palettájának, kulturális arculatának és infrastrukturális bázisának folyamatos fejlesztése.

Mindezt a szakma felkészült, társadalmi érzékenységgel bíró munkatársakkal támogatja, akik elősegítik a könyvtárhasználati igény egészen fiatal kortól kezdődő kialakítását, rugalmasan képesek együttműködni más közgyűjteményekkel, társadalmi és civil szervezetekkel, az oktatás különböző területeivel, a szociális ágazat intézményeivel.

A politikum feladata pedig a könyvtáros szakma folyamatos megújításának és elismerésének biztosítása, valamint az, hogy a szakemberekkel közösen megtalálja azokat az utakat, amelyek megalapozzák a könyvtári rendszer hosszú távú működésének fenntartását és innovatív fejlesztését.

Tény, hogy nagyon nehéz lépést tartani az informatika robbanásszerű fejlődésével, de az is igaz, hogy a valódi könyvélményt, a könyvtár jellegzetes, semmihez sem fogható légkörét semmi sem válthatja ki. Bízunk benne, hogy az emberekben mindig kitapintható lesz az erre való igény.

Köszönöm a figyelmet!

Brájer Éva

Székesfehérvár humánpolitikai alpolgármestere,
Maroshegy városrész területi képviselője

Dr. Bartos Éva

A KÖNYVTÁR ÚJ SZOCIOKULTURÁLIS FUNKCIÓNAK ELMÉLETI – MÓDSZERTANI ALAPVETÉSE

(PowerPoint előadás vázlata)

I. A KEZDETEK: AZ ELSŐ HARMONC ÉV (A 60-AS ÉVEKTŐL A RENDSZERVÁLTÁSIG)

A könyvtári szociális tevékenység indítékai:

- a társadalomtudományok, a szociológia előretörése
- a külföldi könyvtári szakirodalom
- a progresszív és segítőkész könyvtárosi magatartás

Elvi alap a szolgáltató könyvtár eszménye.

A tevékenység jellemzői:

- személyes, emberi segítségnyújtás
- esetlegesség, véletlenszerűség
- egyéni kezdeményezések, ösztönösség

Az időszak mérlege:

Eredmények:

- a könyvtárügy irányításában (az 1976-os tvr. tételesen felsorol támogatandó hátrányos helyzetű csoportokat)
- tartalmi-módszertani tevékenység megindulása
- képzés, kutatás megindulása, fontos kiadványok

Nehézségek:

- elszigetelt tevékenység
- eszközök esetlegessége vagy hiánya
- finanszírozási források hiánya
- speciális szakmai felkészültség hiánya
- új társadalmi jelenségek tömeges mutatkozása
- az ellátandók körének folyamatos szélesedése
- feltételek hiányában a probléma könyvtári környezetben való kezelésére a szakma már nem volt felkészülve

II. A REBDSZERVÁLTÁSTÓL AZ EURÓPAI UNIÓBA VALÓ BELÉPÉSIG

Társadalmi változások:

- demokratizálódási és polgárosodási tendenciák
- jogszabályi környezet általános változásai (nemzetközi és hazai keretdokumentumok alapvetései: könyvtári törvény megszületése (1997.évi CXL. tv.)
- állami egészségügyi, szociális és foglalkoztatási ellátórendszerek kiépülése
- esélyegyenlőséggel foglalkozó társadalmi és civil szervezetek létrejötte
- korábban ismeretlen, új, un. segítő szakmák létrejötte
- együttműködésre alkalmas partnerkapcsolatok kiépítésének lehetősége a könyvtárak számára
- az IKT fejlődése új távlatokat nyit a gyűjtemények és a szolgáltatások alakításában

A tevékenység jellemzői:

- tudatos,
- tervezett,
- összehangolt,
- kontrollált
- rendszerszerű elven működő

III. KERETET ADÓ KÜLSŐ TÉNYEZŐK

Könyvtár-szakmai dokumentumok

- IFLA Irányelvek
- Az 1997. évi CXL. törvény és követő jogszabályai

Nemzetközi és hazai emberi jogi dokumentumok

- ENSZ 1993. A fogyatékossgal élő emberek esélyegyenlőségéről szóló alapvető szabályok
- Az 1998. évi XXVI. Törvény a fogyatékossgal élő személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról
- A 2003. évi CXXV. Törvény az egyenlő bánásmódról
- ENSZ egyezmény 2007. A fogyatékos személyek jogairól
- 2007. évi XCII. Törvény az ENSZ egyezmény ratifikálásáról
- 2009. évi törvény a magyar jelnyelvről

Európai stratégiai dokumentumok

- Lisszaboni Memorandum (2000) az egész életen át tartó tanulásról
- A Magyar Köztársaság Kormányának stratégiája az egész életen át tartó tanulásról 2005.
- Európa 2020

Európai Unió könyvtári, közgyűjteményi projektek

- PULMAN
- CALIMERA
- ENTITLE

IV. A KÖNYVTÁR SZOCIÁLIS FUNKCIÓI NAPJAINKBAN

„social” - (az eredeti angol szó három jelentésének megfelelően)

- szociális, azaz „szociálpolitikai”
- társas, társasági közösségi
- társadalmi

1. Szociális funkciók

Cél a leszakadás, a kirekesztődés veszélyének csökkentése.

- Egészségügyi, biológiai hátrányok (fogycatékosság, tartós betegség, pszichoszociális hátrányok)
- Társadalmi hátrányok (szegények, iskolázatlanok, kistelepülések, nagycsaládosok, csonka családok, idősok, munkanélküliek, hajléktalanok stb.)
- Nemzetiségi, etnikai hátrányok (nyelvi kisebbségek, bevándorlók, emigránsok, menekültek stb.)

Megfelelő könyvtári ellátás:

- Fizikai akadálymentesítés
- Tartalmi hozzáférés (gyűjteményalakítás, alternatív dokumentumok és hordozók, speciális eszközpark, speciális foglalkozások, rendezvények, szolgáltatások stb.)
- „Morális akadálymentesítés” (speciális könyvtárosi felkészültség, ismeretben, készségben, magatartásban; erkölcsi elkötelezettség (etikai kódex)

2. Társas, közösségi funkciók

Cél az „új kooperatív regionalizmus” (vidéki és kis közösségek fejlesztése és újraélesztése a kultúra és a művészetek révén)

- A kultúra, a kulturális örökség a közösségépítés alapja
- A kollektív emlékezet, a kulturális hagyományok őrzése
- A könyvtár valódi közösségi színtér, érintkezési, találkozási pont a közösségi csoportok számára

3. Társadalmi funkciók

A mindenki számára hozzáférhető információ és tudás megszerzésének támogatása könyvtári eszközökkel.

- A nem formális és informális tanulás lehetőségeinek biztosítása a könyvtárban (olvasásfejlesztés, digitális írás-olvasás, számítógép ismeret, - használat, állampolgári, munkavállalói stb. ismeretek)
- A könyvtáros új szerepben (oktató, felnőttoktató, konzulens stb.)
- Új munkastílus: **partnerség!**

Köszönöm a figyelmet!

Dr. Bartos Éva

Könyvtári Intézet nyugalmazott igazgatója

Fenyvesi Lászlóné

A KÖNYVTÁR SZOCIÁLIS FUNKCIÓI NAPJAINKBAN

A gyakorlati megvalósítás első lépései a Gárdonyi Géza Művelődési Ház könyvtárában
(Gyakorlati bemutató vázlata)

- A könyvtár növeli az emberek életminőségét.
- A könyvtári szolgáltatások különösen fontosak az etnikailag és gazdaságilag tarka közösségben.

A TIOP Enter Projektnek elnevezett fejlesztésével a könyvtár technológiai ellátottságát, informatikai rendszerét fejlesztettük (2012). A fejlesztéseknél minden esetben figyelembe vettük az időskorúak és fogyatékkal élők szempontjait, elősegítve ezzel, hogy minden látogató számára segítséget tudjunk nyújtani a gyors és folyamatos társadalmi és technológiai változásokhoz való alkalmazkodásban. Ennek egyik eredménye egy speciális eszközökkel ellátott munkaállomás.

A munkaállomás felszereltsége, elérhető funkciói:

- **Speciális billentyűzet** gyengén látóknak (nagy kontrasztú sárga gombokon fekete betűk kaptak helyet, ez a kombináció jobban látható azok számára, akiknek bizonyos típusú látásromlása van, 12 gyors elérésű multimédia gomb zenehallgatáshoz, levelezéshez, kedvencekhez)
- **Braille billentyűzet** (magyar ABC szerinti betűkkel és Braille feliratokkal)
- **Fejeger**, amely egy speciális szoftver és egy webkamera összekapcsolásával érzékeli a fejünk mozgását, tekintetünket és ezzel tudjuk vezérelni a számítógépet.
- **Képernyő nagyítás**
- **Képernyő felolvasás** ingyenesen telepíthető SPEAK BOARD felolvasóprogrammal, a Microsoft Narrátor hangosan felolvassa a képernyő tartalmát a billentyűzettel végzett navigáció közben.
- **Katona Lajos-féle Braille rajzgép** (Az eszköz a Katona Lajos féle geometria szerkesztő szabadalma alapján készült. Nem csak elsősorban vakok, de mozgáskorlátozottak számára is jól használható. Az eszköz lényege, hogy egyetlen eszközön belül vonalzó, szögmérő, körző és ceruza van egyesítve). Használatát egy youtube videó segíti.
- **Elektronikus nagyító** segíti az olvasást a gyengén látóknak.

A fejlesztésnek köszönhetően elindulhatott honlapunkon az online katalógus.

2010 könyvtárunk:

- NAVA pont és eMagyarország pont.
- Jelenleg folyamatban van a MANDA ponttá válás.
(Magyar Nemzeti Digitális Archivum és Filmintézet - mandarchiv.hu)

Az alapszolgáltatásokon túl saját kezdeményezéseket próbálunk beilleszteni a könyvtár működésébe.

- JÁTÉKA társasjáték kölcsönzés. Több mint 70 féle játék közül lehet választani és ezekkel díjtalanul játszani a könyvtár nyitvatartási idejében. A játékokat könyvtárközi kölcsönzésbe is adjuk.
- HOZZA-VIGYE könyvcseré pont. A könyvcseré pont lényege, hogy bárki hozzájuthasson ingyen olvasnivalóhoz. Ami fontos, hogy a szabadon elvihető könyveket helyettesítsék más általuk felajánlott könyvvel. Könyvtárunkban kísérleti jelleggel 2013 márciusától működtetünk könyvcseré pontot. A lehetőséget könyvtári tagságtól függetlenül, bárki igénybe veheti a könyvtár nyitva tartási idejében és egyéb rendezvényeken kitelepülve. Márciustól a Fő utcán a Szabad Színház Igéző színházában kerül kitelepülésre.
- E-BOOK kölcsönzés. Az e-könyvek gyűjtése, szolgáltatása, virtuális kínálata egyre elterjedtebb lesz, távolabbi céljaink között szerepel az e-könyvek kölcsönzése is. 2 db e-olvasó áll a rendelkezésre, 240 mű van rajtuk. A vásárolt e-könyveket egy e-Calibre könyvtáron keresztül konvertáljuk át a gépünkre (pl. Csehov, Wass Albert).
- KÖNYVTÁRI PROGRAMOK:
 - *Körhinta* – generációk párbeszéde. A Táncsics Mihály Általános Iskola diákjainak és az intézmény nyugdíjas klubtagjainak beszélgetése régmúltról és jelenről, havi rendszerességgel.
 - *Múltunk nagyjai*. A városban élt ám a gyermekek körében kevésbé ismert híres emberek bemutatása vendég előadókkal.
 - Jelenleg a *Liget Műhely olvasóklub* kialakítása zajlik, és a *Szitakötő folyóirattal* közösen gyermekfoglalkozásokat tartunk. Ezt a Liget könyvkiadónál elnyert pályázatunk tette lehetővé.
 - Havi rendszerességgel járnak hozzánk a Szent Kristóf Ház Fogyatékkal Élők Nappali Intézményéből a fiatalok. Eleinte a könyvtárral ismerkedtek, mára rendszeres olvasóink és kölcsönzőink.
 - *Könyvajándék nap* februárban. A Magyar Gyermekirodalmi Intézet kezdeményezéséhez csatlakoztunk, lényege, hogy február 14-én adjunk új, vagy jó állapotú könyvet a környezetünkben élő, azon a napon a könyvtárba látogató gyerekeknek. A könyveket olvasók ajándékozzák, és mi tovább adjuk. Az idei évben 20 gyerek kapott könyvet.

Programok, amiket az olvasók kezdeményeztek:

- Könyvtári éjszaka. Szombati napon, a könyvtár zárása után maradtak a gyerekek és másnap reggel 9 órakor egy pohár kakaó elfogyasztása után ért véget az olvasás éjszakája. Délután társasjátékozás, filmnézés, vetélkedő, számítógépes játékok, kiállítás, éjszaka olvasás (Nagy Lajos: Képtelen természetrajz című könyve) volt a program.

- Halloween partyt a gyerekek szerettek volna, így megismertettük velük az őszi kelta hagyományokból kialakult ünnepet. Jelmezekbe öltöztek, süteményeket hoztak, így alakult a délután előzetes egyeztetések nélkül.
- Az iskolai szünetek ideje alatt a gyerekek az egész napot itt töltik, (a szüleik engedélyével, akik dolgoznak) csomagolt ebédet hoznak, a tízórait és az uzsonnát magunk oldjuk meg lekváros, zsíros kenyérrel és teával.
- Hímzés a könyvtárban. Ez az Összefogás programja volt két éve, azóta visszajárnak az olvasók és itt helyben hímeznek. Akkor viszik el, ha elkészültek vele. Ez nem szakkör jellegű, mert mindenki akkor jön, amikor ideje engedi.
- Az olvasók kezdeményezték, hogy nálunk legyen Leiner Laura dedikálása. Ezen az eseményen 150 vendég vett részt.

Egyéb tevékenységek:

Letétbeadtunk a Ráckeresztúri Droghda Központnak 150 db könyvet.

Az eMagyarország ponton keresztül naponta foglalkozunk munkanélküliek álláskeresésével, e-ügyintézésrel, az Erzsébet programba regisztráltunk nyugdíjasokat, ez szinte folyamatos munka, ami a postafiók létrehozásával kezdődik. Sokaknak nincs lehetőségük megnézni a levelezést, így azt is mi végezzük.

Könyvtárunk használói javarészt idősek és gyerekek, így kénytelenek vagyunk az ő igényeikhez alkalmazkodni. A beiratkozási díj nálunk ezért minimális (munkaviszonyban álló: 700,-Ft; tanuló: 400,-Ft; gyermek; nyugdíjas 300,-Ft ; babaolvasónak és 70 éven felülieknek ingyenes).

Ebből a művelődési házban működő klubtagok, szakkörök, műhelyek tagjai kedvezményt vehetnek igénybe. A beiratkozási díjak így is sok családnak gondot jelentenek. A számítógép korlátlan használata, társasjáték kölcsönzéssel, e-book kölcsönzéssel 1000,-Ft/év. Aki a honlapon keresztül online iratkozik be, jelenleg térítésmentes. Ezek teszik ki a könyvtár éves bevételét, kiegészítve a leselejtezett könyveink árusításával.

A tavalyi évben a könyvtár 100.000,-Ft-ot fordított beszerzésre.

Pályázat útján jutottunk 150.000,-Ft értékű könyvállományhoz a Liget könyvkiadótól.

Végezetül egy idézet:

„Ha meg szeretné tudni, hol lakik a jóisten, kérdezd meg egy részegestől” – ezt tanácsolja a világirodalom egyik különc figurája, Charles Bukowski azoknak, akik hajlandók együtt utazni a könyvei lapjain életre kelő antihősökkel. A Time magazinban a szegénysor poétájának nevezett Bukowski ajánlata mindig ugyanaz. „Valószínűleg a régi könyvtárnak köszönhetem, hogy nem lettem öngyilkos vagy bankrabló, feleségverő, hentes vagy motorosrendőr”

Fenyvesi Lászlóné
könyvtáros

dr. Adorján Viktor

FELTÉTELEK – ALULNÉZETBŐL

Miután magam nem lévén könyvtáros, az elhangzottakhoz csak intézményvezetőként, azaz a könyvtár és a művelődési ház igazgatójaként tudok hozzászólni. Ugyanakkor azonban örömmel teszem ezt, tekintettel arra, hogy a könyvtári működés új alapokra helyezésének, mint igazgató is egyik kezdeményezője voltam. Ha tehát szakmai alapon „árkon kívüli hegymester” lennék is, hasznosnak tartom azokat a tapasztalatokat, amelyek az elmúlt három-négy év során, e fejlesztéssel kapcsolatban, egy igazgató szemszögéből leszűrődni látszanak. Bizonyosra veszem, hogy ezek a – többé-kevésbé már általánosítható – konzekvenciák hasznára lehetnek azoknak, akik hasonló lépésekre szánják el magukat könyvtárosként vagy könyvtár vezetőként, s ugyanakkor megfontolásra érdemes gondolatokat adnak azoknak is, akik egy „emeltebb szinten”, általánosabban s nálam avatottabban gondolkodnak e társadalmi szempontból rendkívül fontos folyamatok inspirációjáról. Már csak azért is, mert én „alulnézetből” szándékozom a kérdéskört megközelíteni, s így talán fényt vethetek olyan szempontokra is, amelyek kiegészíthetik a kérdéskörrel a jogszabályok vagy szakmai-tudományos perspektívák szerint gondolkodók nézeteit.

Lássuk tehát az elmondottakat „alulnézetből”!

Különösebb bölcsekedés nélkül is adódik az a konzekvencia, hogy az előzőekben taglalt, társadalmi szempontból kívánatos, a szakmai működés szempontjából a megújulást jelentő és a könyvtárak korszerűségét is biztosító tevékenység megvalósításának anyagi, tárgyi és személyi feltételei vannak. Ezekről a feltételekről szeretnék tehát beszélni, amelyek megléte vagy figyelembe vétele nélkül, minden jó szándék ellenére, az erőfeszítések rendkívüli nehézségekbe ütköznek, rosszabb esetben eleve kudarcra vannak ítélve.

I. ANYAGI FELTÉTELEK

Az elmondottakból egyenesen következik, hogy az ilyenfajta tevékenység mindenképpen többlet-erőfeszítést igényel az erre vállalkozó intézmény részéről, mivel evidensen

- többlet-költségekkel, illetve
- bevétel-kiesés szükségeszerű vállalásával jár.

I.1. Többletköltségeket jelentenek a nyilvánvalóan szükséges beruházások. Ezek nagyrészt az eszközberuházásokat jelentik, amelyek döntő hányada az informatikai beruházás. Ezekre igen sok pályázat állt a rendelkezésre a múltban, s fog a jövőben is (lásd a 2014-2020. évi ciklus pályázati előirányzatait), erről a továbbiakban, a tárgyi feltételek kapcsán érdemes említést tenni.

I.2. Vannak ugyanakkor olyan beruházási költségek is, amelyekre nem szokás pályázatokat kiírni, lévén nem túl jelentős költségek. Csakhogy például egy diafilm-kölcsönzési szolgáltatás beindítása nekünk mintegy 150 eFt költséget jelentene, amely felemésztené az adott év összes beszerzési forrását! Bizonyára vannak „boldogabb” költségvetésű intézmények is (főként a kifejezetten könyvtári szolgáltatást végzők) ám egy olyan intézmény

esetében, ahol a közművelődési és a könyvtári kiadások egy költségvetés részét képezik, általában ez a „boldogtalanabb” helyzet a jellemző. S azt is figyelembe kell venni, hogy a „kunyerálásból” megszerezhető, hasonló volumenű összegeket – feltehetően minden intézményvezetőhöz hasonlóan – szeretem a különböző vészhelyzetekre tartalékolni, hiszen kunyerálni sem lehet vég nélkül.

Ugyanide tartoznak azok a költségek is, amelyekkel a könyvtár otthonosságát, komfortosságát tudjuk biztosítani: a tea, a teasütemény, a ropi, stb. – hogy mindig legyen valami, ami gesztusértékű lehet egy könyvtárhasználó számára, vagy (sajnos ez sem példa nélküli!) a napi ételadag jó részét kitevő „adomány” a betérő felnőtt vagy gyermek számára. S ez az a „sok kicsi”, ami sokra megy, s ami ráadásul „reprezentációs költségnek” minősül, amely sehová sem számolható el a saját bevételen kívül, de ebben az esetben is extra adó sújtja!

I.3. Harmadsorban jelentkeznek a munkaerővel kapcsolatos többletköltségek (bérek, járulékok, stb.), amelyekre személyi vonatkozásuk okán, a személyi feltételek között fogok kitérni.

I.4. A bevételkiesések tekintetében azon anyagi veszteségekről kell szólni, amelyek a célkitűzésből eredően, szükségszerűen jelentkeznek ugyan, ám amelyek megjelenésével nagyon sokan nem számolnak. A dolog természetéből adódóan ugyanis, a minél szélesebb körű igénybevétel lehetővé tétele és az igénybevételből származó bevételi lehetőség nyilvánvalóan fordítottan arányos egymással. Hogy csak egy példával éljek: nálunk az (extra, azaz a különböző többletszolgáltatások igénybevételét biztosító) éves tagsági díj 1.000 Ft/év, ami viszont – az egyéb lehetőségek mellett – korlátlan számítógép-használatot biztosít, alkalomtól és időtartamtól függetlenül, ingyenesen! Ki lehetne számolni, hogy mindez mennyi bevételkiesést okoz az éves díjat + alkalom- és időtartam-költséget is felszámító hozzáféréssel szemben, s bizonyára csinos összegek jönnének ki, ám most nem ez a lényeg, hanem az, hogy jelenleg egy intézménynek komoly áldozatot kell vállalnia ahhoz, hogy egy társadalmilag fontos igény kielégítésén munkálkodhasson. S ez bizony nagy ellentmondás, amely könnyen kontraszelektívvé válhat!

Vagyis: anyagiak dolgában az a konzekvencia körvonalazódik, hogy a törekvéseket támogató országos intézményeknek, szervezeteknek és hivataloknak jelentős tennivalóik lennének a hátrányok jövőbeni megszüntetésében. Hogy a könyvtárak e kíváncsú funkcióváltását felvállaló egyes intézmények legalább egyenlő esélyeket kapjanak az azt nem vállaló társaikkal, ne kerüljenek hátrányos helyzetbe azokkal szemben. S amint látható, ez nem csupán forrástöbblet biztosítását jelentheti! Mert bár az is fontos, hogy a többlet-ráfordítások és bevételkiesések kompenzálásra kerüljenek, az is ugyanolyan fontos (sőt elvi szempontból talán még fontosabb), hogy a törvények és a fenntartók/támogatók bevétel-orientált szemlélete ne sújtja még ezen felül is azokat, akik pedig éppenséggel a társadalmi igény átalakuló kielégítése érdekében tesznek erőfeszítéseket!

II. TÁRGYI FELTÉTELEK

Talán furcsának tűnhet, de tapasztalatom szerint ezen a téren a legkisebbek a problémák. Sok feltétel (értve közöttük döntően az informatikai feltételeket) ugyanis igen sok pályázati forrás-

sal támogatott volt (s remélhetőleg lesz is). Ugyanakkor viszont nem hagyhatjuk figyelmen kívül az imént említett diafilm-projekt anomáliáit, az ilyenek megoldása viszont – ha a szemlélet adott – pusztán anyagi kérdés, visszakanyarodnánk tehát, ha újra ebbe merülnénk bele. Fontosabb ennél e tárgyban

- a pályázati összegek felhasználásának lehetősége-módja és
- a technika-használat ismeretének problematikája

II.1. A pályázati összegek felhasználása egyértelműen szemléleti kérdés. Hiszen, ha a pályázati összeget a pályázat tartalmi megvalósítására lehet (és kell) fordítani, a pályázati szemléletén dől el, hogy mire kér és kap támogatást. Hogy érthetőbb legyen: azt a pályázatot, amellyel mi a könyvtárunk informatikai fejlesztésére 8.000 eFt támogatást kaptunk, nyilván el lehetett volna gondolni Braille-billentyűzet, „fejegér”, stb. nélkül is, és könnyen lehet, hogy akkor is nyertes lett volna! A döntő mozzanat tehát az, hogy túl tudunk-e lépni a „konvencionális” könyvtárhasználat korlátain. Mert ez néha cseppet sem könnyű! Azonnal jelentkezik például az „úgysem fogja használni, soha, senki” zsigeri reakciója, azonnal lebéklyózva gondolatainkat a „hagyományos” szolgáltatások körén belül. Mert könnyen meglehet, hogy a „hasznosulás” mentén való gondolkodásunk igazolódna is. Ám nem feledhetjük, hogy a „hasznosulás” gazdasági kategória, s nagyon veszélyes lehet, ha – egyébként a kor elvárásainak megfelelően! – eluralkodik a szemléletünkben. A „ha csak egy ember is akad, annak ez a megváltás lehet” álomkergető és ideák mentén formálódó szemlélet azt hiszem sokkal közelebb áll az igazán vállalandó feladatainkhoz, mint a megelőző (és manapság uralkodó). S ne feledjük azt sem, hogy csak a lehetőség (vagy legalább a lehetőség ismerete) az, ami igényt képes szülni!

II.2. A technika-használat ismerete pedig (legalább) két további kérdéskört foglal magába:

II.2.1. Egyrészt a technikát létrehozó és üzemeltető személyzet ismereteit kell megemlítenünk e téren, ami persze – főként az idősebb, azaz a korosztályomhoz tartozó kollégák tekintetében – nyilvánvaló többletterhelést jelent. Mert, ha nem tudunk az egyre újabb és újabb lehetőségekről, nem ébredhet igény sem bennünk az alkalmazásokra és nem tudhatunk gondolkodni sem arról, hogy mit és hogyan állíthatnánk a funkcióváltásunk, a megújulásunk szolgálatába. S fontos itt kiemelni, hogy e tekintetben nem csupán az elektronikus eszközök lehetőségeiről beszélek. (Hogy csupán a már többször is emlegetett diafilmes projektet hozzam fel ismét példa gyanánt.) A megújulásnak tehát a saját – állandó! – megújulásunkkal kell elkezdenie.

II.2.2. Másrészt a problémakör az általunk biztosított eszközök használóira, a könyvtárlátogatók körére is vonatkoztatható. Hiszen fontos, hogy képesek legyenek élni is az általunk biztosított feltételekkel, s ami tán még fontosabb: hogy felismerjék, hogy ez nekik jó! Felértékelődik tehát az ismeretterjesztés és a segítségnyújtás jelentősége. Esetünkben ez részben a művelődési tevékenység keretén belül párosul a könyvtárfejlesztéshez (az idősebbek számára szervezett informatikai ismeretterjesztésünk ugyanis ott zajlik), ám az ilyen irányú munkánkat a könyvtárfejlesztés tette lehetővé és egyben szükségessé is, s egyébként fizikailag is a könyvtárunkban zajlik. Részben viszont – a segítségnyújtás esetében – kifejezetten a könyvtári gépeket használóknak a könyvtáros(ok) általi, azonnali kisegítését jelenti. Kell ez azért is, mert az ismeretterjesztéseken résztvevőktől nem várhatjuk el, hogy

mindent azonnal elsajátítsanak, s azért is, mert – e-Magyarország Pont lévén – gyakori az ezt igénybe venni kívánók teljes tájékoztatlansága is. (Példaképpen említhetem azokat az Erzsébet Programba regisztrálni kívánókat, akik a városban egyedül csak hozzánk fordulhattak, s jelentkezésüket az e-mail elérhetőségük megteremtésével kellett kezdenünk.)

Mindezek alapján az a konklúzió látszik kikristályosodni, hogy nem a tárgyi eszközök léte/nem-léte a döntő mozzanat. A tárgyi eszközök léte természetesen mindenkor alapfeltétel, ami nélkül bizonyos tevékenységeket egyszerűen nem lehet elkezdni, ám ez nem feltétlenül jelenti többmillió eszköz meglétét vagy a hiányukra való hivatkozás lehetőségét. (Példaképpen ismét említem a diafilm-projektet, de említhetem a társasjáték-kölcsönzés esetét is.) A döntő mozzanat a saját szemléletünk, ami lehetővé teszi a tárgyi eszközök fejlesztését,

de azt is, hogy gondoskodjunk a beszerzett tárgyi eszközök használatának megismertetéséről, s arról is, hogy a könyvtárhasználók ahhoz azonnali segítséget is kaphassanak. Vagyis, ha az imént azt mondtuk, hogy „a lehetőség teremt igényt”, most ki kell egészítsük azzal: A (mi) lehetőségünk teremt igényt (bennünk), majd a mi igényünk teremt lehetőséget (a felhasználóknak), s ez a lehetőség teremt igényt (bennük), amelynek kielégítését mi tudjuk biztosítani...

S ezzel már meg is érkeztünk a harmadik kérdéskörünkhöz!

III. A SZEMÉLYI FELTÉTELEK

Talán már nyilvánvaló, hogy a saját tapasztalataim alapján, ezt a témakört tekintem a döntő mozzanatként. Mivel azonban már az előzőekben is elhangzott, s egyébként is sokszor emlegetett téma, én most mellőzném az „élethosszig tartó tanulás” szükségességének ismételését, stb. Helyette két olyan gondolatkört szeretnék hangsúlyozni, amelyekről viszonylag kevés szó esik, pedig, tapasztalataim szerint igencsak fontosak. Ezek

- a „könyvtárosi attitűd” kérdése és
- a könyvtárosi létszám kérdése.

III.1. A „könyvtárosi attitűd” fogalmát legelőször is definiálnom kell. Nos, Alexandria óta sokan és sokféleképpen határozták már meg a könyvtár funkcióját, s ennek vetületében a könyvtáros betöltendő tisztét, feladatát is. S ez nem csak történeti dimenzióban érhető tetten, hanem a mai kor időhorizontjában is; részint mert a különböző könyvtári funkciók manapság sokkal differenciáltabban fogalmazódnak meg (tudományos- és szakkönyvtárak, közművelődési könyvtárak, iskolai könyvtárak, stb.), részint pedig – ha csupán a közművelődési könyvtárak részterületét tekintjük – emberi sajátosságaink is sokkal erősebben befolyásolják az erről alkotott véleményünket. Végso soron azt a hozzáállást (magatartást, elvárást, stb.) tehát, amelyet az általunk(!) elgondolt funkciójú intézménybe belépővel szemben tanúsítunk. Ezt a hozzáállást nevezem tehát ezúttal „attitűdnek”, amely így magába foglalja a könyvtárosnak a könyvtára szerepéről alkotott képét, az ennek alapján a saját szerepére vonatkozó elképzelését és az ebből fakadó, a felhasználó felé való megnyilvánulását egyaránt.

III.2. Ezt az „attitűdöt” azért tartom annyira fontosnak, mert tapasztalatom szerint, ez a fajta funkcióváltás nem mehet végbe sikeresen (és az adott könyvtárosnak önmagával való konfliktusa nélkül), ha nem megfelelő (adekvát) „attitűddel” próbáljuk megvalósítani. Ha például egy könyvtáros „szentélynek” tekinti a könyvtárát, ott szóba sem kerülhet, hogy egy felhasználó egyen vagy igyon bármit is, sőt – *horribile dictu!* – egy könyvtári éjszakán akár aludjon is. Vagy, ha valaki a könyvtárára, mint „a tudás forrására” tekint, s önmagában e „forrás” ővét látja, akinek legfőbb tiszte, hogy a „forrást” tisztán és rendben tartsa s persze inni adjon az esetlegesen betérő „szomszédnak” is – az nyilván nehezen barátkozik meg a gondolattal, hogy könyvtára egy „útszéli fogadó”, amelyben ő, mint „fogadósnő” széles mosollyal járul a betérő „vendég” elé, megkérdeve, hogy „mi jóval szolgálhatok?”.

Ezen a ponton azonban feltétlenül hangsúlyoznom kell, hogy ezek a megkülönböztetések – bár minőségi másságot jelölnek – nem kívánnak minőségi értékrendet sugallni. Amint korántsem bizonyos, hogy a kiváló szívspecialistából ugyanolyan zseniális háziorvos is válhatnék, úgy az sem mondható ki, hogy egyik „attitűd” netán magasabb rendű lenne a másikkal.

Nem vagyunk egyformák, szerencsére, s nyilván minden „attitűd” körében vannak nagyszerűek, s kevésbé kiválóak is.

Amit tehát mondandó vagyok, csak annyi, hogy kinek-kinek magában kell elvégeznie azt, hogy ez a szóban forgó funkcióváltás mennyiben egyeztethető össze a saját könyvtár-felfogásával s az abból fakadó személyes „attitűdjével”, s ha nem: ne vágjon bele, mert a belső késztetést semmiféle „küldetésnyilatkozat” nem tudja pótolni! Intézményvezetőként pedig még annyit tehetek hozzá, hogy a fentiekben emlegetett „attitűd” egyben a munkatársak kiválasztásának is az egyik alapvető szempontja – ha nem a legalapvetőbb – kell, legyen.

III.3. A létszám kérdése, az előzőekhez képest, egy sokkal „földhözragadtabb” kérdés. Ám semmiképpen sem kevésbé fontos. (Amint azt az anyagi feltételek tárgyalásakor már jeleztem, ennek többlet-költségeire is itt térek ki.) Talán kiderült már, hogy egy cél körültekintő végiggondolása, egy igazán jó (és nem csupán nyertes) pályázati anyag elkészítése, az új tevékenységi lehetőségek felkutatása és adaptációjuk kidolgozása, mind olyan szellemi és időbeli ráfordításokat igényelnek, amelyek csökkentik a „hagyományos” tevékenységekre fordítható időt és energiát. De ugyanez a helyzet az ismeretterjesztés fokozásával és a mindennapi segítségnyújtás feladatával is. Mindebből egyenesen következik az, hogy ha ilyen jellegű tevékenységbe akarunk belevágni – a „hagyományos” könyvtárosi tevékenység színvonalának megőrzése érdekében is – előbb-utóbb létszámnöveléssel kell számolnunk. Ez pedig többlet-bér- és járulék költséggel, stb. jár, amely – tapasztalatunk szerint – az anyagi természetű ráfordítások döntő hányadát teszi ki. Amikor tehát az ilyen tevékenységet végző könyvtárak többlet-finanszírozását sürgetem, elsősorban (ám persze nem kizárólag) e fentebbiekben levezetett szükségszerűség okán teszem. Annak a felismerését sürgetem tehát, hogy a szolgáltatási többletet döntő módon az emberi többlet hozza létre.

*

S ezzel – mint látjuk – fejtegetéseink körbeérték, amin körkörös az a folyamat is, amelyben ez a funkcióváltás, vagy funkció-kiegészülés végbemehet. Evidensen felmerül tehát a kérdés: hol

és hogyan lehet bekapcsolódni ebbe a folyamatba, hol van a körnek az a pontja, amelyet „kiindulópontként” tekinthetünk a munka megkezdéséhez.

Kézenfekvő válaszként kínálkozik az anyagiak területe, hiszen a legkönnyebb úgy elgondolni a dolgot, hogy „legyen rá forrásunk, s azonnal belevágunk a megvalósításba”. Ám a kérdés véleményem szerint mégsem ilyen egyszerű, vagy legalábbis a saját példánk és tapasztalatunk nem ezt igazolja.

Nálunk, azt hiszem, a szemléletváltással kezdődött el a folyamat, mondhatni annak az „attitűdnek” a megváltozásával, amely a munkánkat meghatározta-meghatározza. Olyan új utak, szolgáltatási lehetőségek, tevékenységek keresésével kezdődött minden, amelyet minimális anyagi lehetőségeinkkel is meg tudunk oldani, ám amelyek könyvtárunk „szentély” vagy még inkább „forrás” jellegét otthonossá – s egyesek számára menedékké is! – tudják átformálni. Talán csak egy megértő mosoly volt, ami elindította az egészet...

S hogy mindez nem üres szólam csupán, azt jelzi, hogy könyvtárunk jelenleg is egyetlen(!) főállású könyvtárossal működik, bár többnyire sikerül(t) olyan segítőköt találnunk, akik ügyszeretből mellénk álltak vagy közmunka-program keretében lettek ideiglenes munkatársaink, stb. Könyvtári költségvetésünkről pedig már esett szó. Nem mondhatni tehát, hogy túlzottan ki lettünk volna, s ki lennénk „stafirozva”, a munkánk, apró lépésekkel azonban mégis eljutott idáig.

Nagy segítséget jelentett persze ebben az TIOP-1.2.3.-11/1 számú pályázati lehetőségre beadott „Enter Projekt” című pályázatunk is, amelyből a továbblépés technikai feltételeit sikerült biztosítanunk. Enélkül nyilván nem tartanánk ott, ahol jelenleg tartunk, ám ismételten hangsúlyoznom kell, hogy a 8 MFt pályázati összeg csupán a folytatás(!) feltételeit, a továbblépés(!) lehetőségét teremtette meg, s nem az út kezdetét jelentette.

Érthető tehát, ha a magam részéről – a fenti tapasztalatok hatására – ezen „ördögi körnek” látszó folyamatot inkább annak térben megjelenő, spirális változatának látom, amelybe így bármely ponton be lehet csatlakozni – feltéve persze, ha nem csupán a folyamat aktuális pontjára (szakaszára?) irányul a figyelmünk, hanem az egyre magasabb szinten ismétlődő további szakaszokra is. Így ugyanis nyilvánvalóvá válik, hogy például előbb-utóbb mindenképpen bekövetkezik az a szakasz is, amelyben a pénz válik kulcskérdéssé – mi jelenleg itt tartunk, azt hiszem – de ahogyan eljön, el is múlik (feltéve persze a pozitív eredményt), s újból a tárgyi vagy a személyi (mentálisbeli) feltételek kerülnek előtérbe.

S azt gondolom, hogy ez a tudatosulás az általunk eddig bejárt út legfőbb tapasztalata, legjelentősebb elvi-elméleti hozadéka. Ennek levezetésével kívántam tehát hozzájárulni a konferencia témájához; ezekkel a felvetésekkel szeretném a kollégákat a gyakorlati megvalósításra inspirálni; s ezekkel az „alulnézetből” megfogalmazott konzekvenciákkal segíteni a témával országos szinten foglalkozó, nálunk avatottabbak munkáját is.

Köszönöm a figyelmüket!

dr. Adorján Viktor
igazgató

Kardos Ferenc

A KÖNYVTÁR, MELY NEM KERESI, HANEM LÁTJA ÉS FELVÁLLALJA SZEREPEIT

Hozzászólás egy kicsiny könyvtár nagyszerű életét is bemutató konferenciáján

A székesfehérvári Gárdonyi Géza Művelődési Ház könyvtárának (engedjék meg, hogy a továbbiakban csak *Gárdonyi*-ként említsem) konferenciáján elhangzottak indítottak hozzászólásra.

Köszönöm, hogy hívtak, sok fontos dologról esett szó ott. Saját hozzászólásom leírt változata a sok fontos dolog némelyikéhez kapcsolódik, s célja az, hogy erősítsem a könyvtárosokban, intézményvezetőkben azt a szakmai önbizalmat, amely új gyakorlatok kikísérletezésére, meghonosítására, folytatására bírja őket minden anyagi nehézség, szakmai ellenérv ellenére.

A könyvtár és környezete

A könyvtár és környezete egymásra találása elsősorban az intézmény és az azt körülvevő közösség nyitottságán és egymás iránt érzett bizalmán múlik. Bármilyen szolgáltatást kitalálhat, kitervelhet egy könyvtár, ha nincs kapcsolata az őt körülvevő közösséggel, jelen esetben egy elszegényedő lakóteleppel. S fordítva: bármit is szerethetnének kérni az ott élő emberek, ha a könyvtár elzárkózó, nem kommunikáló, arisztokratikus, nem a közösségnek akar szolgálni, hanem egy vélt könyvtárképnek akar megfelelni. A könyvtár a könyvtárlátogatók (mindenféléképp olvasók), a gyűjtemény (mindenféle dokumentummal) és a könyvtáros (mindenféle társadalmi kapcsolattal) együttműködésének eredménye lehet csak, bármelyik hiányzik, az a mai értelemben nem könyvtár.

A Gárdonyi Géza Művelődési Ház Fenyvesi Lászlóné Zsuzsa által vezetett könyvtárának tapasztalhatóan élő és intenzív kapcsolata van környezetével, ha kell a kulcsos gyerekek könyvtára, ha kell, az olvasgatni, lapozgatni akaró nyugdíjasok otthona. Jó példa arra, hogy a közművelődési könyvtárnak nem minden esetben és nem mindenáron kell kutatnia, keresnie szociális funkcióit, hanem elsőként figyelnie kell környezetére, annak szociális jellemzőire, az ott élők szociális állapotára s reagálni erre szolgáltatással, könyvtári környezet átalakításával, bármivel, ami alkalmasabbá teheti a könyvtárat e környezet beinvitálására és kiszolgálására. Persze ez nem jelentette a Gárdonyiban sem, nem jelenti másutt sem azt, hogy ne kutassunk differenciáltabb szolgáltatási lehetőségek után, ne keressünk távlatokat is nyitó könyvtári gyakorlatokat. Itt Székesfehérvárott az akadálymentesítés tűnik az egyik távlatos könyvtárfejlesztésnek, könyvtár-érzékenyítésnek. Könyvtár-érzékenyítésen értek minden olyan eljárást, mely a könyvtárost, és a könyvtárhasználó olvasót, látogatót befogadóbbá teszi speciális társadalmi csoportok irányába, érzékenyebbé, együtt érzőbbé teszi nézeteiket, segítőkészebbé teszi viszonyulásaikat és cselekedeteiket e csoportok felé. Mert a könyvtár, a közkönyvtár mindenképp, szociálisan nevelő hatású közösségi intézmény, ha akarjuk, ha nem. Ez az egymást nevelő hatást lehet nem figyelembe venni, de lehet figyelembe véve használni, kihasználni a könyvtárfejlesztésben és a könyvtárosok önfejlesztésében is.

A Gárdonyi példájából kiindulva: ha egy nem roma olvasó, internetet illedelmesen használó

roma olvasókat lát, minden bizonnyal hat az ő saját roma-képére. Ha rendszeresen tapasztal olvasó romákat, mint Nagykanizsán a Halis István Városi Könyvtárban, akkor pár év alatt a város könyvtárhasználó rétegében érezhetően csökken a roma-nem roma konfliktusok száma, egymás felé nyitottabbá válnak. Természetesen ezzel még nem tudjuk megváltoztatni az egész társadalmat, de biztosítani tudunk egy igazán demokratikus, befogadó teret. Ha a nem akadályozott könyvtárhasználók megismerik az akadálymentes eszközöket, használatuk mikéntjét, értelmét, akkor várhatóan nem ellenérzéssel tekintenek az akadályozottsággal élő olvasótársakra. A Gárdonyiban jól ismerték fel, hogy a közeli értelmi akadályozottsággal élők számára biztosíthatnak akadálymentes eszközöket, de nem elég, ha csak nekik mutatják meg, hanem másoknak is. Tanúja voltam a konferencia után, hogy a kulturális közmunkások látogatásakor nekik is bemutatták az eszközöket. Nagykanizsán is tapasztalat, hogy ezeket az eszközöket csak eszközhasználati oktatás után tudják használni maguk a akadályozott könyvtárhasználók is, tehát a használó képzésnek kell ilyen ága is legyen. Bátorítom a Gárdonyi könyvtárosát, de a saját kanizsai könyvtárosainknak is szüntelenül javaslom, mutatom, jó gyakorlat a fogyatékkal élő és nem fogyatékkal élők összeismertetési a könyvtárban, esetlegesen egy segítőtársi könyvtári kapcsolat kialakítása.

Ez a tevékenység hosszú távon azt is jelenti, hogy a könyvtár a helyi közösség szociális hálójának egy fontos láncszeme, segítőtárs, segítő kéz azoknak, akik bármilyen fizikai akadályozottság miatt (legyen az egészségügyi, pénzügyi) kulturális hátránnyal él.

Ezek egyszerre mindennapi gyakorlatok és távlatos cselekedetek. Egyszerre szólnak jelenről és jövőről.

Azonban akkor lehet csak elindítani ezt a folyamatos érzékenyítési, tanulási folyamatot, ha a mindennapok pillanatnyi szükségleteit is kielégítjük. Erre is kitűnő példával szolgált a Gárdonyi. Az éhesen a könyvtárba menekülő szegény kulcsos gyerekek számára csekély ennivalót (zsíros kenyér, aprósütemény) és teát is szolgáltat, hogy ne korgó gyomrukra, hanem olvasmányukra, tanulásukra, internetes böngészésükre tudjanak koncentrálni. De ezt nem úgy teszik, hogy mások kirekesztődjenek, hanem úgy, hogy az ilyen alkalomkor bármelyik olvasó részesülhet ebből a karitatív szolgáltatásból. Példaértékű e cselekedet, főleg úgy, hogy a könyvtár, ahogy az egész intézmény, csekély költségvetésből működik. És ezen a ponton áttérek második fontos témakörünkre is: a könyvtár és működtető intézménye kapcsolatára.

Könyvtár és művelődési ház: egy család

Közművelődési könyvtáraink jelentős hányada él együtt, különböző fölé-alárendeltségi viszonyokban más intézményekkel. Úgy tapasztalom, hogy az anyaintézmény vezetőjén múlik döntően és másodsorban a struktúrán, hogy milyen viszonyban van a könyvtár anyaintézményével, társintézményével. A könyvtár lehet teljesen alávetett intézmény, nem csak költségvetésében, hanem szakmaiságában is, lehet domináns intézmény, mely önálló költségvetéssel bír, s lehet olyan intézmény, mely bár nem rendelkezik saját költségvetéssel, szakmai szempontból önállósággal rendelkezik. Ez utóbbiba tartozik a Gárdonyi Géza Művelődési Ház könyvtára is. E viszonyoknak több alapfeltétele van. Alapfeltétel, hogy az intézmény vezetője és a könyvtár vezetője (esetünkben egyszemélyes a könyvtár) tisztelje,

megértse egymás szakmaiságát, konstruktív legyen, s együttműködésük hasonló intézményfejlesztési elveken nyugodjon. Úgy látom, a Gárdonyiban ilyen termő szakmai kapcsolatról van szó, melyben nincs jelen a sokhelyütt másutt tapasztalható szakmai szűkkeblűség vagy féltékenységi. Könnyű elhatározni, de az anyagiak szükségessége, vagy épp sajátos kultúrpolitikai okok miatt sokszor nehéz kivitelezni a hosszú távon kiegyensúlyozott kapcsolatot. Ennek tudatában kell lennie mindegyik félnek, így a szakmai kapcsolat átvészélheti az esetleges nehézségeket is. Mindenesetre folyamatos őszinte kommunikáció kell az ilyen kapcsolat fenntartásához.

Alapfeltétel, hogy a könyvtárműködésre megfelelő helyiségben működjön az intézményen

belül, a könyvtári és közművelődési tevékenység ne egymástól vegye el a teret, hanem inkább egymásnak biztosítson teret. Úgy látom, a Gárdonyiban ez is jó irányba halad, főleg ha a terveket nézzük.

A könyvtári és a közművelődési tér a kistélepusúteleken többnyire ugyanaz a tér, amit a működő könyvtár tart fenn, tart megfelelő állapotban a faluközösség számára, leginkább folyamatos működésével, és biztosít az esetenkénti közművelődési használatra.

A könyvtári és közművelődési funkciók gyengíthetik és erősíthetik is egymást. Leginkább a vezetők hozzáállásán, szakmai elképzelésein múlik, hogy ez pozitív vagy negatív hatás. A negatív egymásra hatásban természetesen senki nem érdekelt, ez leginkább akkor jelentkezik, ha nem kiegyensúlyozott a két intézményrész viszonya, illetve ha erőteljes valamelyik fél anyagi érdeklősége. Érdemes ebben is hosszú távra tervezni és ennek érdekében megfelelő kompromisszumokat kötni. Akkor ugyanis egy kiszámíthatóbb könyvtári és közművelődési tevékenység és finanszírozás állhat elő. A Gárdonyi ezt az utat járja: komplex könyvtári és közművelődési pályázatokban, fejlesztésekben gondolkodik, nem versenyeztetve a két tevékenységet, hanem összehangolva. Ez egyben azt is jelenti, hogy a könyvtár szociális funkciói tovább bővülnek, többek közt azoknak a környezetében élő kisközösségek felé, akik közművelődési szerepeket is vállalnak.

A könyvtár forráshiányainak kezelése - új lehetőségekkel

A Gárdonyi Géza Művelődés Ház és Könyvtár igazgatója, Adorján Viktor beszámolója kitért a fenntartás nehézségeire is. Ennek két olyan elemére hívnám fel a figyelmet, mely a könyvtár társadalmi kapcsolatrendszerének erősítését összekapcsolja a humánerőforrás hiány időleges csökkentésével. Az egyik a közmunkások befogadása, jelenléte a könyvtárban vagy a közművelődési térben, mellyel a Gárdonyi is él.

Amióta megteremtődött a lehetőség, azóta mindig foglalkoztatott a mi nagykanizsai könyvtárunk közmunkásokat, leginkább alacsony végzettségűeket. Ma Nagykanizsán tizenhat közmunkás dolgozik, kik közül kilencen felsőfokú végzettségűek és közülük hárman könyvtárosok. A tendencia tehát a közmunkások számának növekedése, és hogy egyre több a magasabban képzett munkanélküliek száma. Tapasztalatunk általánosan az, hogy a közmunkások jelenlétét a könyvtárnak nem kényszerként kell kezelnie, hanem lehetőségnek, erőforrásnak felfognia. Lehetőség arra, hogy megfelelő szakmai irányítás mellett olyan munkákat is elvégezzen a könyvtár, melyekre humánerőforrás híján addig nem volt

reménye sem. De lehetőség arra is, hogy a könyvtár olyan olvasói rétegekhez jusson el általuk, amelyek egyáltalán nem könyvtárhasználók még. Ez a lehetőség azért is fontos, mert az alacsony végzettségű, többnyire szociálisan hátrányos helyzetű közmunkások nagy része a könyvtári világtól érintetlen, vagy kevéssé érintett. Nálunk, Nagykanizsán az a gyakorlat, hogy a közmunkás munkaidejük egy részét (harmadát is akár) arra használjuk, hogy ők ismerjék meg a könyvtári lehetőségeket, kapjanak rá a könyvtárra, kialakuljon bennük egy jó könyvtár jó híre. Azt is kérjük tőlük, hogy könyvtári kampánykiadványainkat, híreinket vigyék el közösségeikbe (családjaikhoz, utcáikba), hátha tőlük szívesebben veszik, mint tőlünk, eladdig idegenektől. Nem mondom, hogy minden közmunkásunkat sikerült megnyerni, de tucatjával van révükön szerzett új olvasónk. Ezt a Gárdonyiban is lehet, akár a kulcsos roma gyermekek révén is.

A közfoglalkoztatottak esetében úgy tűnik a bizalom és a szakmai irányítás együttes alkalmazása a kulcs. Ők maguk pedig az ajtó egy új könyvtári hódításhoz.

A forrásteremtés egy másik lehetősége a fenntartók meggyőzése, hogy az adott könyvtár és közművelődési intézmény hasznos, a népesség megtartásához, munkahelyteremtéshez és az egyes emberek esetében a foglalkoztathatósághoz szükséges tulajdonságok fenntartásához szükséges munkát végez. A meggyőzés mellett fontos a valós költségek tudatosítása, és a ezzel együtt a politikai felelősség tudatosítása is, sokkal gyakrabban, mint gondolnánk.

és végül:

Nagyon inspiráló volt a Gárdonyi Géza Művelődési Ház könyvtárának konferenciája, melynek sok értékéről itt nincs módon beszámolni. Például Bartos Éva kiváló könyvtártörténeti összefoglalásáról, melyből kiderült, hogy minden kor könyvtárának meg volt a maga könyvtári kórképe és üdvöztető módszere, de az is, hogy a könyvtár élete is egy örök tanulási folyamat. Leginkább arról győződtem meg, hogy ha valami fontosat akarunk mondani a könyvtár szociális funkcióiról, előbb sok-sok olyan könyvtárat kellene meglátogatnunk, mint a Gárdonyi, ahol a kényszerek és lehetőségek egymásra hatásából az okos vezetői döntések nyomán követni méltó gyakorlatok születnek.

A Gárdony Géza Művelődési Ház és Könyvtár könyvtára maga dicséri vezetőjét Fenyvesi Lászlóné Zsuzsát, és a művelődési ház igazgatóját Adorján Viktort.

Gratulálok mindkettőjüknek!

Viszont látásra mielőbb!

Kardos Ferenc
könyvtáros